

STORTINGET

Representantforslag 183 S

(2025–2026)

fra stortingsrepresentantene Une Bastholm, Ingrid Liland, og Frøya Skjold Sjursæther

Dokument 8:183 S (2025–2026)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Une Bastholm, Ingrid Liland og Frøya Skjold Sjursæther om å øke verdiskaping og gjenvinning i mineralnæringen

Til Stortinget

Bakgrunn

Fensfeltet ved Ulefoss i Nome kommune i Telemark er en av Europas mest betydelige forekomster av sjeldne jordartsmineraler, og nye analyser tyder på at forekomsten kan være blant de største i Europa. Samtidig øker etterspørselen etter slike mineraler raskt som følge av energiomstillingen og elektrifiseringen av samfunnet. Forslagsstillerne mener at en utvikling av Fensfeltet ikke bør behandles isolert, men sees i sammenheng med behovet for bærekraftige og demokratiske verdikjeder for kritiske råmaterialer i Europa, der utvinning også kan bidra til å bygge nedstrøms industri og en mer helhetlig europeisk verdikjede for sjeldne jordartsmetaller og permanentmagneter.

Utvinning av jomfruelige mineraler må også skje under strenge miljøkrav, med minimale utslipp, forsvarlig avfallshåndtering og planer for naturrestaurering, i tråd med Norges forpliktelser gjennom Naturavtalen om å stanse og reversere naturtap. Forslagsstillerne forventer at Fensfeltet utvikles i tråd med regjeringens mineralstrategi og målene om blant annet naturhensyn, reduksjon av overskuddsmasser og bruk av nullutslippsmaskiner og -kjøretøy. Det bør også settes krav til miljøvennlig sprengstoff.

Det finnes betydelige mengder kritiske råmaterialer i avfall og industrielle sidestrømmer. Forslagsstillerne mener derfor at det viktigste virkemiddelet for å sikre tilgang til nødvendige mineraler er bedre ressursutnyttelse. Redusert materialforbruk, lengre levetid for produkter og økt gjenbruk og gjenvinning bør prioriteres før ny utvinning. Norge bør derfor utvikle et mineralhierarki etter modell av avfallshierarkiet, der redusert forbruk, gjenbruk og resirkulering prioriteres foran ny mineralutvinning. Teknologi for resirkulering finnes i stor grad allerede, men det mangler virkemidler som gjør det kommersielt attraktivt å utvikle sirkulære verdikjeder.

Norsk prosessindustri produserer samtidig betydelige mengder sidestrømmer og restmaterialer som inneholder verdifulle metaller og mineraler. Det finnes blant annet potensial for gjenvinning av mineraler fra katodeavfall i aluminiumsindustrien og fra reststrømmer i ferrolegeringsindustrien. Kartlegginger av industrielle sidestrømmer viser et betydelig uutnyttet potensial for økt ressursutnyttelse og ny verdiskaping i sirkulære verdikjeder, samtidig som økt gjenvinning kan redusere mengden farlig avfall og avhjelpe et økende deponeeringsproblem.

Forslagsstillerne mener derfor at det bør etableres et nasjonalt senter for sirkulære mineralprodukter som kan bidra til produktutvikling, pilotering og utvikling av markeder for sirkulære mineralverdikjeder. Det nylig etablerte Fenssenteret, eid av Telemark fylkeskommune, Universitetet i Sørøst-Norge, Herøya Industripark og Frier Vest, har nettopp dette som mandat. Forslagsstillerne mener det vil være naturlig at staten går inn på eiersiden og bidrar til et slikt kompetansesenter for både industri og forvaltning.

Kritiske råmaterialer er økonomisk og strategisk viktige, men har høy forsyningsrisiko. Verdikjedene for mange av disse mineralene er i dag sterkt konsentrert. Kina står i dag for en stor andel av den globale prosesseringen av sjeldne jordartsmetaller og kontrollerer en betydelig del av verdikjeden fra raffinering til produksjon av permanente magneter. Denne konsentrasjonen skaper betydelige geopolitiske sårbarheter for europeisk industri og energitransisjon.

EU vedtok derfor i 2024 forordningen Critical Raw Materials Act (CRMA). Regelverket setter blant annet mål om at minst 10 pst. av EUs forbruk av strategiske råmaterialer skal komme fra utvinning i Europa, at minst 40 pst. skal komme fra prosessering i Europa, og at minst 25 pst. av forbruket skal dekkes gjennom gjenvinning innen 2030. Forslagsstillerne mener at Norge bør samarbeide tett med EU om utviklingen av mer robuste og bærekraftige verdikjeder for kritiske råmaterialer, med naturhensyn og sirkularitet som premiss. For å unngå at et hurtigspor går på bekostning av andre viktige hensyn, som natur og lokaldemokrati, må en implementering av CRMA bety en vesentlig styrking av forvaltningen for å sikre kapasitet til saksbehandling og koordinering mellom konsesjonsmyndigheter.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

1. Stortinget ber regjeringen utarbeide et mineralhierarki, etter modell av avfallshierarkiet, som legger til

grunn at gjenbruk og resirkulering av mineraler alltid er å foretrekke framfor ny mineralutvinning.

2. Stortinget ber regjeringen utrede virkemidler som kan fremme resirkulering av kritiske råmaterialer (iht. EUs liste) fra blant annet EE-avfall og farlig avfall (f.eks. katodeavfall fra aluminiumsindustri). Utredningen bør sees i sammenheng med Prosess21 samt vurdere mulige synergier mellom resirkulering og utvinning av jomfruelige materialer.
3. Stortinget ber regjeringen bygge videre på etablerte kompetansemiljøer og etablere et nasjonalt senter for både mineralutvinning og sirkulære mineralverdikjeder. Senteret skal bidra til å utvikle lønnsomme markeder og verdikjeder for gjenvinning av mineraler fra industriavfall, sidestrømmer og andre sekundære råstoff.
4. Stortinget ber regjeringen raskt ferdigstille Norges posisjon i EØS-behandlingen av EUs forordning om kritiske råmaterialer (Critical Raw Materials Act) og arbeide for en rask innlemmelse av forordningen i EØS-avtalen senest innen utgangen av 2026. Det må sikres tilstrekkelig kapasitet til forsvarlig saksbehandling, miljøvurderinger og koordinering mellom relevante konsesjonsmyndigheter.
5. Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med en vurdering av hvordan Norge skal bidra til å oppfylle målene i EUs forordning om kritiske råmaterialer om økt gjenvinning av kritiske råmaterialer, utvikling av sirkulære verdikjeder og styrket kartlegging av mineralressurser.

19. mars 2026

Une Bastholm

Ingrid Liland

Frøya Skjold Sjursæther

